

Ölüm sebebi ilk kez 'resmen' hava kirliliği oldu

İngiltere Yüksek Mahkemesi, annesiyle birlikte Londra'da yoğun trafiğin olduğu bir yolun yakınında yaşayan 9 yaşındaki Ella Kissi Debrah'ın ölüm nedenleri arasında hava kirliliğinin bulunduğu karar verdi. Bu karar bir kilometre taşı niteliği taşıyor. **Ella, İngiltere'de ve hatta dünyada, hava kirliliğinin ölüm nedeni olarak belirtildiği ilk kişi oldu.**

Savcı, Ella'nın evinin yakınındaki hava kirliliği seviyelerinin, ölümünden önceki üç yıl boyunca Dünya Sağlık Örgütü'nün belirlediği sınırın ve AB kapsamında yürürlükte olan yasal seviyenin üzerinde olduğunu ve bu durumun Ella'nın ölümünde doğrudan etkisi olduğunu tespit etti. Savcı, Ella'nın maruz kaldığı temel hava kirliliği kaynağının ulaşım kaynaklı emisyonları olduğunu belirtti.

Savcı, NO₂ düzeyinin düşürülmesindeki başarısızlığın Ella'nın ölümünde muhtemel katkısı olduğunu karara ekledi. Savcı aynı zamanda kamuoyuna, dolayısıyla Ella'nın annesine, trafiğin yarattığı hava kirliliği ile solunum yolları hastalıkları arasındaki ilişki hakkında eksik bilgi verilmesinin, Ella'nın ölümüne katkıda bulunduğunu belirtti.

Karar uyarınca Ella'nın ölüm belgesinde ölüm nedeni 1a) akut solunum yetmezliği, 1b) şiddetli astım ve 1c) hava kirliliğine maruz kalma şeklinde belirtilecek.

Savcı, soruşturma esnasında Ella'nın 9. doğum gününden kısa bir süre önce çekilmiş fotoğrafına atıfta bulunarak "Fotoğraf, parlak kahverengi gözleri ve fotoğrafın kendisinden dahi büyük gülümsemesi olan birini gösteriyor. Ella hakkında okuduğum dosyalardan, kendisinin mutlak kararlılığını görüyorum. Bu kararın alınmasını sağlayan size [Rosamund]'a teşekkür etmek için birçok nedenimiz bulunuyor," dedi.

Ella'nın annesi Rosamund, soruşturma esnasında verdiği ifadesinde kızı Kissi-Debrah'ın akut astım atakları ve nöbetler sebebiyle hayatı boyunca yaklaşık 27 kez hastaneye yatırıldığını söyledi. Şubat 2013'deki vefatından birkaç saat önce, ailesi birlikte yemek yedikten sonra Ella'yla yatakta kitap okuduğunu belirtti. "Sevgililer Günü olması nedeniyle Beethoven'ın aşk mektuplarını bastırmıştım, ona okuduğum son şey bu mektuplar oldu," dedi.

Birkaç saat astım kriziyle uyanan Ella, solunum destek cihazına ihtiyaç duyuyordu. Nefes almakta zorlandığı bir sonraki uyanışında, annesi bir ambulans çağırarak onu Lewisham Hastanesi'ne götürdü. Ella'nın durumu hastanede daha da kötüleşti. Annesi soruşturma sırasında, "Danışmana yalvardım, başımıza kötü şeyler geleceğini biliyordum. Ama kızımı kurtaramadılar. Bu sefer olmadı," dedi. Ella, 15 Şubat tarihinde saat 03.27'de vefat etti.

[Dünyadaki 15 yaşın altındaki çocukların %93'ü kirli hava soluyor](#) ve hava kirliliğine sebep olan kirleticilerin, bir annenin plasentasını geçerek rahimdeki fetüslere kadar ulaşabileceğini ortaya koyan [araştırmalar](#) bulunuyor. Dünya Sağlık Örgütü tahminlerine göre, 2016 yılında 600.000 çocuk kirli havanın neden olduğu akut alt solunum yolu enfeksiyonları sebebiyle hayatını kaybetti. Günümüzde [dünya](#)

[nüfusunun yarısının sağlıklı ilgili tehditleri değerlendirmek üzere gerekli olan verilere erişimi bulunmuyor.](#) Bunun yanı sıra, hava kalitesinin yasalar uyarınca belirlenmiş seviyelerin altında tutulmasına dair mevzuata sahip ülkeler dahi [sürekli olarak bu sınırları ihlal ediyor.](#)

Kaliforniya Valisi Arnold Schwarzenegger, Rosamund'un "kahraman" olduğunu belirterek kendisine ve ailesine [desteğini ifade etmişti.](#)

Türkiye

Temiz Hava Hakkı Platformu'nun ["Kara Rapor 2020: Hava Kirliliği ve Sağlık Etkileri"](#) çalışmasına göre, Türkiye'de hava kirliliği Dünya Sağlık Örgütü kılavuz değerine indirilseydi; 2019 yılında tüm ölümlerin %7,9'u (31.476 ölüm) ve 2018 yılındaki tüm ölümlerin %12,13'ü (45.398 ölüm) önlenebilirdi. Rapor ayrıca, 2019'da 30 ilde yaklaşık 18 milyon kişinin soluduğu havanın kalitesine dair veriye ulaşamadığını ortaya koydu. Aynı rapor üç yıldır Türkiye'de hava kirliliğinin trafik kazalarına kıyasla 6 kat daha fazla can aldığını ortaya koyuyor.

TMMOB Çevre Mühendisleri Odası'nın açıkladığı Türkiye 2019 Hava Kirliliği Raporu ise, Türkiye'de 75 milyon kişinin kirli hava soluduğunu ortaya koydu. Rapor Türkiye'de PM2,5 mevzuatı olmadığına ve yeterli ölçüm yapılmadığına dikkat çekti. Raporda 257 istasyondan sadece 138 istasyonda PM2,5 ölçümü yapıldığı, ancak 138 istasyonun ise 41'inin 2019 yılında ölçüm yapmadığı belirtildi.

Alıntılar:

Ella'nın annesi Rosamund Aadoo-Kissi-Debrah: "Bugün, Ella'nın ölüm nedenleri arasında hava kirliliğinin yer almasına yönelik sürdürdüğümüz yedi yıllık yasal mücadelenin sonuçlarını aldığımız bir dönüm noktası. Umarım bu karar, daha çok çocuğun hayatının kurtarılması anlamına gelecek. Süreçte verdiğiniz destek için hepimize teşekkür ediyorum."

BM İnsan Hakları ve Çevre Raportörü David R. Boyd: "Savcının verdiği karar, günümüz uluslararası hukukun güvence altına aldığı hakları ulusal ölçekte teyit ediyor. Hükümetler, özellikle Ella gibi toplumun en genç ve savunmasız kesimlerinin, sağlık ve sağlıklı bir çevrede yaşama haklarını korumakla yükümlüdür. Ancak hükümetlerinin temel insan hakkı olan temiz hava hakkını yerine getirmede başarısız olması sonucu, dünyada her on çocuktan dokuzu iç ve dış ortamlarda zehirli hava soluyor ve her yıl 600.000 çocuk ölüyor. Ella'nın ölümüne hava kirliliğinin neden olduğunun kabul edilmesi, hükümetlerin bu sessiz pandemiyle nihayet mücadele etmeye zorlanmasına ve çocuklar ile gelecek nesillerin kurtarılmasına yardımcı olabilir."

Temiz Hava Hakkı Platformu Türk Tabipler Birliği Temsilcisi Doç. Dr. Gamze Varol: "Dış ortamdaki hava kirlenmelerinin plasentaya bile nüfus ederek hamilelik döneminden başlayarak; bebek ve çocukların kalbi, beyni, hormon sistemleri ve bağışıklığı üzerindeki etkileri artık kanıtlandı. Hava kirliliğinin özellikle çocuklar üzerinde daha şiddetli ve kalıcı etkisi var. Çünkü akciğerleri küçük, hava yolları daha dar ve vücut ağırlıklarına göre daha hızlı soluk alıp verirler. Bu nedenle kirli havayı

daha fazla solurlar. Ayrıca boyları kısa olduğundan özellikle trafikten kaynaklı kirliliğe daha çok maruz kalırlar. Organ gelişimleri tamamlanmamış ve vücut koruma mekanizmaları tam gelişmemiş olduğundan solunum yolları daha kolay etkilenir. Ella gibi tüm dünyada hava kirliliği kaynaklı sağlık sorunları yaşayan milyonlarca çocuğun sağlıklı bir gelecek yaşayabilmesi için hava kirliliği ile mücadele etmek hükümetlerin başlıca sorumluluğudur.”

Temiz Hava Hakkı Platformu Koordinatörü Buket Atlı: “Her yıl binlerce kişinin ölümüne sebep olan hava kirliliğinin bir ölüm sebebi olarak kabul edilmesi tarihi bir gelişme. Türkiye özelinde yaptığımız hesaplamalar son 3 yıldır trafik kazalarının en az 6 katı kadar kişiyi hava kirliliği nedeniyle kaybettiğimizi gösteriyor. Ayrıca, OECD’ye göre hava kirliliği nedeniyle 5 yaş altı çocuk ölüm hızı 2050 yılında %50 daha fazla olacak. Dünya Sağlık Örgütü, kanserojen olduğu kanıtlanan ince partikül madde (PM2.5) için önerilen sınır değerlere uyulursa; yılda 2,1 milyon erken ölümün önlenebileceğini hesapladı. Türkiye’de ise bu kanserojen hava kirleticisi maalesef çok az noktada ölçülüyor ve yasal bir sınır değer hala kabul edilmiş değil. Özellikle uzun dönemli maruziyette kronik hastalıklara sebep olarak, Covid-19 gibi enfeksiyonlara karşı yetişkinleri de kırılgan hale getiren hava kirliliğini azaltmak için acilen harekete geçilmesi gerekiyor.”

Global Optimism’in kurucu ortağı Christiana Figueres: “Temiz hava, bireysel sağlığımızın ve halk sağlığının temelini oluşturuyor. Yine de dünyadaki her 10 çocuktan dokuzu trafikten, tarım alanlarının yakılmasından, evlerde yemek yapma amaçlı kullanılan ocaklardan ve kömür santrallerinden kaynaklanan zehirli havayı soluyor. Bu çocukların çoğu Ella’nın yaşadığı gibi nefes almakta zorlanıyor. Hiçbir çocuk "Nefes alamıyorum" demek zorunda bırakılmamalı. Savcının bugün verdiği karar, işe havamızı temizlemeyle başlayarak, aramızdaki en genç ve kırılgan kişileri korumaya yönelik bilimsel kanıtları doğruluyor. Küresel ölçekte COVID-19 salgını sonrasındaki ekonomik toparlanma, hükümetlere çocukların özgürce nefes alabileceği daha sağlıklı bir geleceğin taşlarını döşeme fırsatı sunuyor.”

Dünya Sağlık Örgütü çevre, iklim değişikliği ve sağlık bölümü direktörü Dr. Maria Neira: "Rosamund kızını gururlandırdı ve Ella'nın ölümündeki gerçek suçluyu tanıyan küresel bir emsal oluşturdu. Başlattığı cesur kampanya, dünya genelinde milyonlarca insanın hava kirliliği nedeniyle yaşamlarında oluşan yıkımı kişisel hale getirdi. Yerel veya ulusal ölçekteki karar vericilerin hiçbiri, durumu bilmediğini söyleyemez. Hepimiz temiz hava için, çocuklarımız için ve yaşamlarımız adına mücadele etmeliyiz."

Hindistan’daki Halk Sağlığı Vakfı’nda yer alan Çevre Sağlığı Merkezi’nin müdür yardımcısı Dr. Poornima Prabhakaran: "Ella'nın ölümüne yönelik gerçekleştirilen soruşturmanın sonuçları, "temiz hava hakkı" adına verilecek mücadelelere emsal niteliği taşıyor. İnsan hakları ve sağlık açısından, dünyanın dört bir yanındaki hükümetlerin, gerçekleştirdiği faaliyetlerin merkezine vatandaşlarının, özellikle Ella gibi genç ve savunmasız çocukların, sağlığını koruyan politikaları ve hava kalitesi yönetimi planlarını hayata geçirme sorumluluğu bulunuyor. Düşük hava kalitesi çocukları, yaşamlarının her aşamasında etkiliyor. Bu nedenle gelecek nesillerimizi yaşamları boyunca korumak açısından önem taşıyor."

Ayrıntılı bilgi

Ella Kissi-Debrah, üç yıl süren astım nöbetleri ve akut solunum yetmezliği sorunları nedeniyle 27 kez hastaneye kaldırılmasının ardından 2013 yılının şubat ayında vefat etti. Dokuz yaşında vefat eden çocuğun tıbbi bakımına odaklanan ve 2014 yılında yürütülen soruşturma sonucunda, kendisinin ölüm nedeninin şiddetli astım krizi sonucu akut solunum yetmezliği olduğuna karar verildi. Yıllarca süren kampanyaların ardından, ailenin avukatları, hava kirliliği seviyelerine ilişkin yeni kanıtlar ışığında davayı yeniden açmak üzere [Aralık 2019](#)'da İngiltere Yüksek Mahkemesi'ne başvuruda bulundu.

30 Kasım'da başlayan ve 10 gün süren soruşturma, Ella'nın ölümüne hava kirliliğinin neden olup olmadığını ve bu süreçte hava kirliliği seviyelerin yetkili kamu kurumları tarafından ne şekilde izlendiğini değerlendirdi. Soruşturmada ele alınan diğer konular arasında hava kirliliğini azaltmak üzere atılan adımların yanı sıra, hava kirliliği seviyeleri, hava kirliliğinin yarattığı tehlikeler ve kirliliğe maruziyeti azaltmak üzere atılabilecek adımlar hakkında kamuoyuna sunulan bilgiler yer aldı.

Ella'nın annesi Rosamund, temiz hava talebiyle kamuoyu oluşturan sivil hareket içerisinde önemli bir figür haline geldi. Rosamund, astım hastası çocukların yaşamlarını iyileştirmek üzere bir vakıf ([Ella Roberta Aile Vakfı](#)) kurdu ve bir Dünya Sağlık Örgütü'nün sağlık ve hava kalitesi konusundaki temsilcileri arasında yer aldı. Birçok kamu kurumunun yanı sıra Londra'nın Belediye Başkanı, davada İlgili Kişi olarak belirlendi.

Dünya Sağlık Örgütü, her yıl dünya genelinde dış ortam hava kirliliği nedeniyle 4,2 milyon ölüm yaşandığını belirtiyor. DSÖ'ye göre 3,8 milyon ölüm, evlerde kullanılan ve kirli yakıtlarla çalışan ocaklara maruz kalmasından kaynaklanıyor. Dünya nüfusunun %91'i hava kalitesinin DSÖ'nün belirlediği sınırların üzerindeki yerlerde yaşıyor.

Davayı yürüten ve Rosamund'un avukatlığını yapan hukuk ekibiyle görüşmek isterseniz lorna.greenwood@gscnetwork.org ile iletişime geçebilirsiniz.